

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ БІЛІНГВІВ

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE BILINGUAL STUDENTS POLITICAL BEHAVIOR

У роботі розглядається дослідження впливу білінгвальної здібності на політичну активність студентської молоді. Стан полілінгвальної та політичної сфер української держави зумовлює особливі соціальні проблеми у психології політичної активності, зокрема такого багатонаціонального регіону, як Одещина. Для досягнення завдань були проведені дослідження психологічних особливостей студентів-білінгвів ОНУ імені І.І. Мечникова за допомогою методики «Моторна проба Шварцландера», діагностики реальної структури ціннісних орієнтацій особистості за С.С. Бубновим, анкетування «Участь молоді в політичному житті країни» та опитування «Самооцінка рівня володіння мовленнєвою діяльністю двома мовами». Кластерним аналізом було визначено три групи досліджуваних: це досконалі (повні) білінгви чи білінгви з домінуванням другої мови. За показниками опитувальника виразності поліструктурних груп ціннісних орієнтацій особистості отримали, що у більшості респондентів переважають моральні цінності, любов, здоров'я; у студентів в пріоритеті високо моральні цінності. Прояв рівня домагань в межах норми як індикатора самооцінки виявлений у 67% білінгвів; як показника мотивації, пов'язаної з досягненням – у 52%. Повні білінгви мають домінуючу ціннісну орієнтацію «високий соціальний статус» та «повага оточуючих», неповні білінгви мають домінуючі ціннісні орієнтації «матеріальний добробут» та «здоров'я та родина». За результатами кореляційного аналізу виявлено зв'язок показників прояву рівня домагань та рівнем політичної активності – студенти повні білінгви з рівнем домагань в межах норми мали достовірний тісний зв'язок з високим рівнем політичної активності. Продемонстровано, що політичний потенціал такої студентської молоді є високим, що більш розвинута двомовність може призвести до більш продуктивної політичної поведінки. Якісний паралельний психологічний супровід може бути основою покращення політичної свідомості сучасної молоді.

Ключові слова: психологія політичних криз, психологія політичної поведінки сту-

дентів, білінгвізм, багатомовний регіон, студент-білінгв.

The article examines the influence of bilingualism on the political activity of student youth. The state of the multilingual and political spheres of the Ukrainian state causes special social problems in the psychology of political activity, in particular in such a multinational and multilingual region as Odesa region. In order to achieve the research goals, psychological characteristics of the I.I. Mechnikov National University bilingual students were studied: using the Schwartzlander motor test method, diagnostic of structure of personality value orientation (according to S.S. Bubnov), the questionnaire "Participation of youth in the political life of the country" and the survey "Self-assessment of the level of speech activity in two languages". Cluster analysis identified three groups of subjects: as perfect (full) bilinguals, or those that have dominance in the second language. According to the indicators of polystructural groups of personal value orientations level it was found that moral values, love, and health prevail in the majority of respondents; students prioritize high moral values. Manifestation of the level of achievement as an indicator of self-esteem within the norm was found in 67% of bilinguals; as an indicator of motivation related to achievement – in 52%. Full bilinguals have a dominant value orientation to "high social status" and "respect of others", incomplete bilinguals have a dominant value orientation to "material well-being" and "health and family". According to the correlation analysis a relationship between the indicators of the level of achievement and the level of political activity was revealed – full bilingual students with a level of achievement within the norm had a reliable close connection with a high level of political activity. It has been demonstrated that the political potential of such students is high, that developed bilingualism can lead to more productive political behavior. High-quality parallel psychological support can be the basis for improving the political consciousness of modern youth.

Key words: psychology of political crises, psychology of students' political behaviour, bilingualism, multilingual region, bilingual student.

УДК 159.922.2; 159.922.4
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2022.39.44>

Пундєв В. В.

к. психол. н.,
доцент кафедри соціальної і прикладної психології
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Герасименко Ю. В.

студентка 4-го курсу
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Постановка проблеми. Сучасна молодь відстоює життєві позиції і підтримує втілення демократичних реформ. Формування свідомості у молоді часто відбувається в часи виходу країни з кризи чи входу в кризу, безробіття та інших негативних явищ, що в свою чергу призводить до того, що молоде покоління залишається менш захищеним. Тому уже сьогодні державна молодіжна політика в Україні має стати в ряд пріоритетних напрямків діяльності держави із залученням до її здійснення на всіх рівнях, як державних органів, так і широкого загалу громадськості. Це може забез-

печити соціальне, культурне та економічне відтворення, прискорити розвиток держави та громадянського суспільства. Мовна ситуація України протягом багатьох років є досить специфічною – державний статус української мови, задокументована офіційна одномовність, з одного боку – і масове поширення різних форм українсько-російської двомовності, перемикання мовних кодів між спорідненими мовами у різних комунікативних ситуаціях – з іншого. Попри сприятливі на сьогодні умови для повноправної позиції і функції української мови, комунікативна потужність російської

мови на території України із роками зменшується ще повільно. Такі обставини спонукають до активізації досліджень щодо впливу білінгвізму на політичну ситуацію в країні, зокрема на політичну поведінку студентів.

Актуальність дослідження обумовлена також значним впливом на політичну участь молодих українців міжнародних чинників через поширення пріоритетів західного способу життя, прагнення до прагматизму й індивідуалізму. Об'єктом дослідження постала поведінка молоді в політичному середовищі, а предметом – психологічні особливості політичної поведінки студентів білінгвів. Дослідження проводилось на базі Одеського національного університету імені І.І. Мечникова у передвоєний час – 2021 році. Загалом в дослідженні взяли участь 60 осіб студентів університету (32 студентки та 28 студентів).

При розгляді різновидів політичної активності Г. Дилигенський, О. Шестопал, Л. Мілбрайт розглядають її як прояв політичної поведінки, а Д. Ольшанський, А. Марш, Н. Смелзер – як спорадичну політичну участь або протест, як форму свідомої політичної участі або діяльності її бачить Н. Дембицька. Так чи інакше, набуття молоддю соціальної зрілості, життєвої компетентності, навичок громадянської та політичної активності можливо лише в процесі здійснення будь-якої мовної суспільної діяльності, – що опосередковується першою мовою (якщо недержавною), державною мовою чи багатомовністю.

Феномен політичної активності є складним і багатограним, в психології це трактується через загальну наукову методологію, наприклад Д. Ольшанський у методології *діяльного підходу* визначає його як «міра діяльності», К. Абульханова-Славська у *суб'єктному підході* (В. Немировський) – як «міра суб'єктності особистості щодо суспільства», через *системний* погляд можна цій феномен тлумачити як суму політичного інтересу, наприклад читання політичної інформації, продукування політичних ідей, систему реальної діяльності через зв'язки у політичних колах, контакти з політичними діячами, залучення до партійних зібрань [3, с. 84–87]. Класичним можна вважати погляд на політичну активність через сукупність елементарних політичних дій (акцій) як різновиду соціальних дій, кожна з яких, за М. Вебером, співвідноситься і орієнтується з діями оточуючих людей [2, с. 9–10]. Аналіз підходів до означеної проблеми дозволив нам сформулювати на нашу думку робоче визначення політичної активності: це психічне поведінкове утворення, яке базується на процесах сприйняття інформації, станах задоволення / незадоволення, особливостей особистості, що реалізуються в системі цільових політичних настановлень та внутрішній готовності до політичної дії.

Вітчизняні дослідники також відзначають, що політична активність має й свої особливості і, відповідно, прояви в неоднакових формах в умовах демократичного і недемократичного (перехідного, додемократичного) суспільства. У демократичних суспільствах вона проявляється у таких формах, як голосування на виборах різних рівнів, референдумах, участь в управлінні, в місцевому самоврядуванні, в діяльності парламенту. Крім того, наприклад, в ході передвиборчої кампанії чимало людей залучається до різних форм практичної активності – збирання підписів, зустрічі з кандидатами, мітинги, демонстрації, пікети, наметові містечка тощо [4]. Демократичні країни мають різні форми прямого впливу громадян на владу та процес прийняття рішень, законні форми протесту, демонстрацій, мітингів та формування петицій [5]. Навпаки, у суспільствах недемократичних, з обмеженням політичних прав і свобод, така активність є вимушено неформальною і формально може проявлятися лише у виборах, а революційні форми політичної дії переслідуються законом [5; 6].

Economics and Social Research Council (ESRC) за результатами досліджень 2017 року дійшов висновку, що молоді набагато легше зацікавити політикою, використовуючи Інтернет, а не традиційні методи [4]. За даними Інтернет-опитування, молодь Великої Британії віком 15–24 років утричі частіше проявляє свою політичну активність через Інтернет, ніж звичайними засобами. 63% користувачів Інтернет, які хоча б один раз контактували з якоюсь політичною організацією, ніколи б не стали робити це за допомогою пошти чи телефону. Крім того, 30% користувачів, які вступили в онлайн-листування з політичними організаціями, стають більш зацікавленими і компетентними в політиці. А 22% користувачів мережі Інтернет частіше, ніж пересічні громадяни, вступають в політичну дискусію [4, с. 23]. В одномовному середовищі люди менш звертають увагу на мовні та політичні проблеми, але ми маємо часто іншу ситуацію, коли є часте спілкування різними мовами в межах країни. Вважаємо також, що поширення користувачів мережі Інтернет за останні 30 років може корелювати з зростанням загального володіння ще іноземною (англійською) мовою, поширенням полілінгвізму в Україні та протестними настроями.

Задля дослідження політичної активності молоді практичні психологи найчастіше використовують психодіагностичні методики направлені на дослідження ціннісних орієнтацій особи – оскільки саме система цінностей сприяє розвитку та формуванню життєвої позиції, яка безпосередньо впливає на політичну активність молоді.

На початковому етапі нашого дослідження ми здійснили вимірювання рівня володіння

мовленнєвої діяльності студентів, шляхом бесіди та опитування. В процесі дослідження були застосовані стандартні статистичні методи обробки даних (STATISTICA). На рис. 1 зображений результат кластерного аналізу показників типів мовленнєвої діяльності, на основі якого і було визначено три кластери досліджуваних, а відповідно і три типи білінгвів.

Тож було визначено три групи досліджуваних: це досконалі (повні) білінгви або з володінням на високому рівні українською та російською мовами (на рисунку зазначено квадратом, кластер 2); друга – неповні білінгви з домінуванням російської мови (коло, кластер 1); третя – білінгви з домінуванням української мови (ромб, кластер 3).

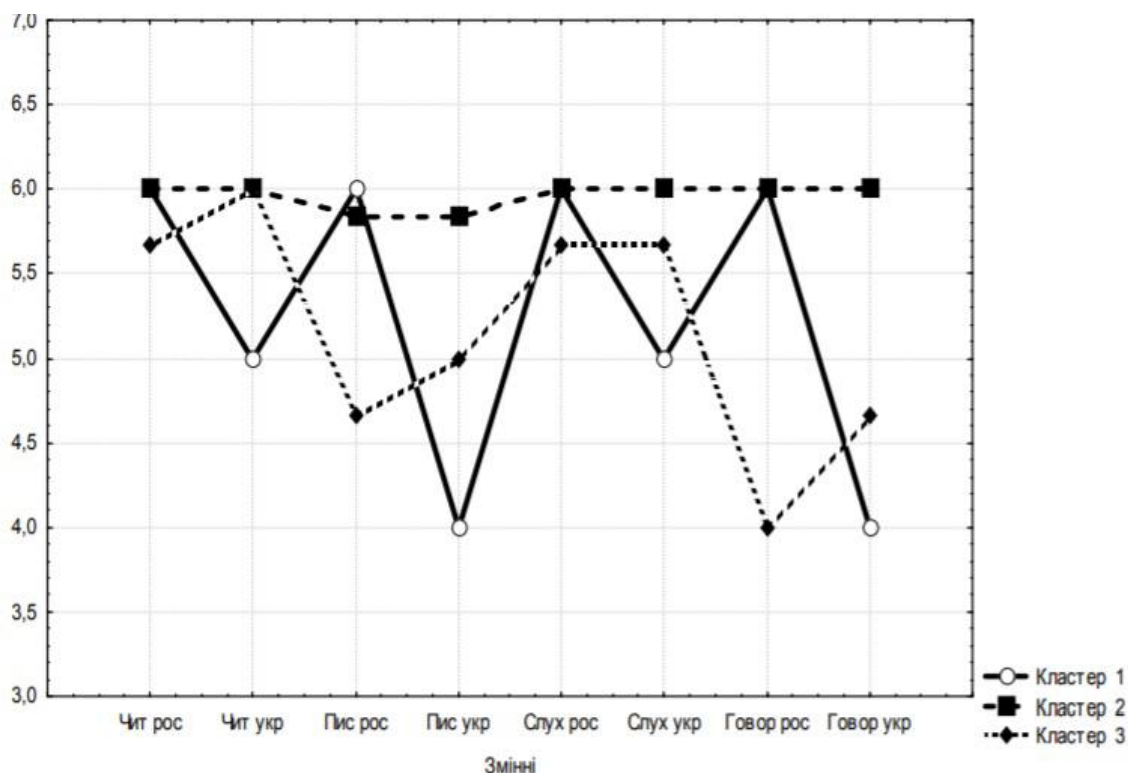
Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості проводилася за С.С. Бубновим. Її мета: вивчення реалізації ціннісних орієнтацій студентської молоді в реальних умовах життєдіяльності. Вона включала такі шкали: проведення часу, матеріальний добробут, насолоду прекрасним, милосердя, любов, пізнання нового, соціальний статус, визнання, соціальна активність, спілкування, здоров'я.

Згідно оброблених результатів нами було виведено такий ступінь виразності кожної з поліструктурності ціннісних орієнтацій кожної особистості (рис. 2).

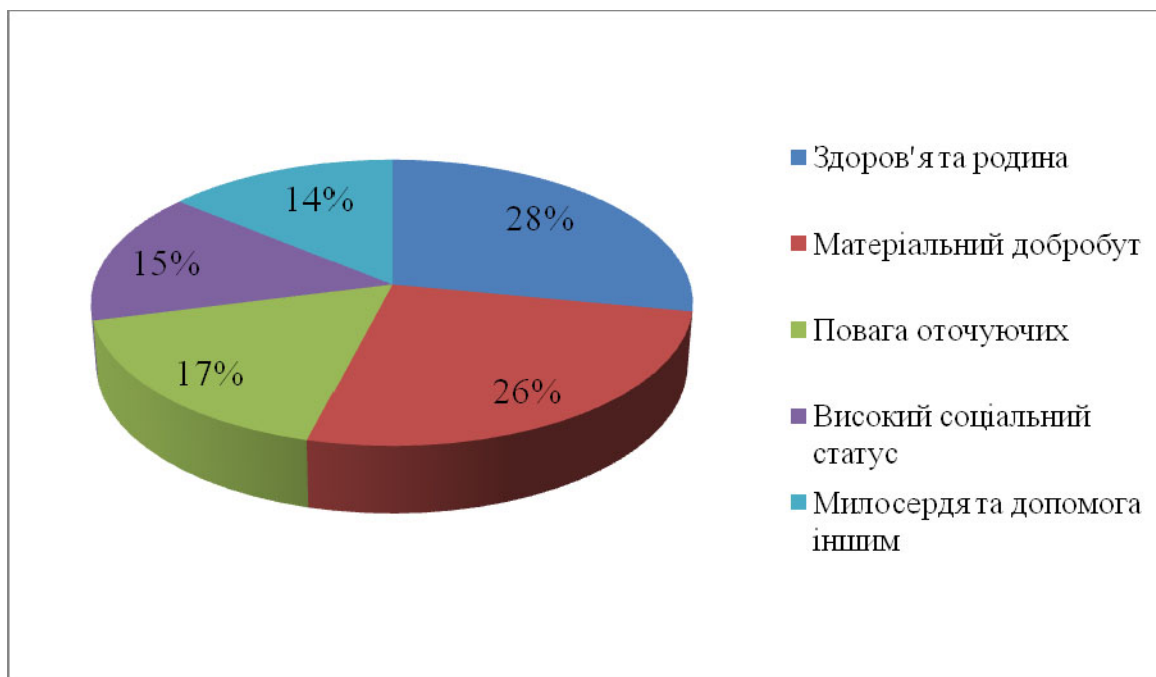
За показниками опитувальника отримали, що у більшості респондентів переважають моральні цінності, любов, здоров'я. Якщо у студентів в пріоритеті високо моральні цінності, то це говорить не тільки про них самих, а і про їх ставлення до людей. Якщо в пріоритет такі цінності, як високий матеріальний добробут та визнання, повагу і вплив на оточуючих – така людина направлена на повагу та матеріальні блага. Показник «допомога та милосердя до інших людей», що характеризує соціальну активність для досягнення позитивних змін в суспільстві та пізнання нового у світі, природі, був у найменшій кількості студентів.

Методика «Моторна проба Шварцландера» через виконання ряду механічних дій та цілей виконання завдань виявляє рівень домагань студентів як показника мотивації. Наприклад, очікування низького результату після невдачі – прояв низького рівня домагань, а постановка досяжної складної мети, прагнення до більш складних завдань означає адекватний рівень домагань (рис. 3).

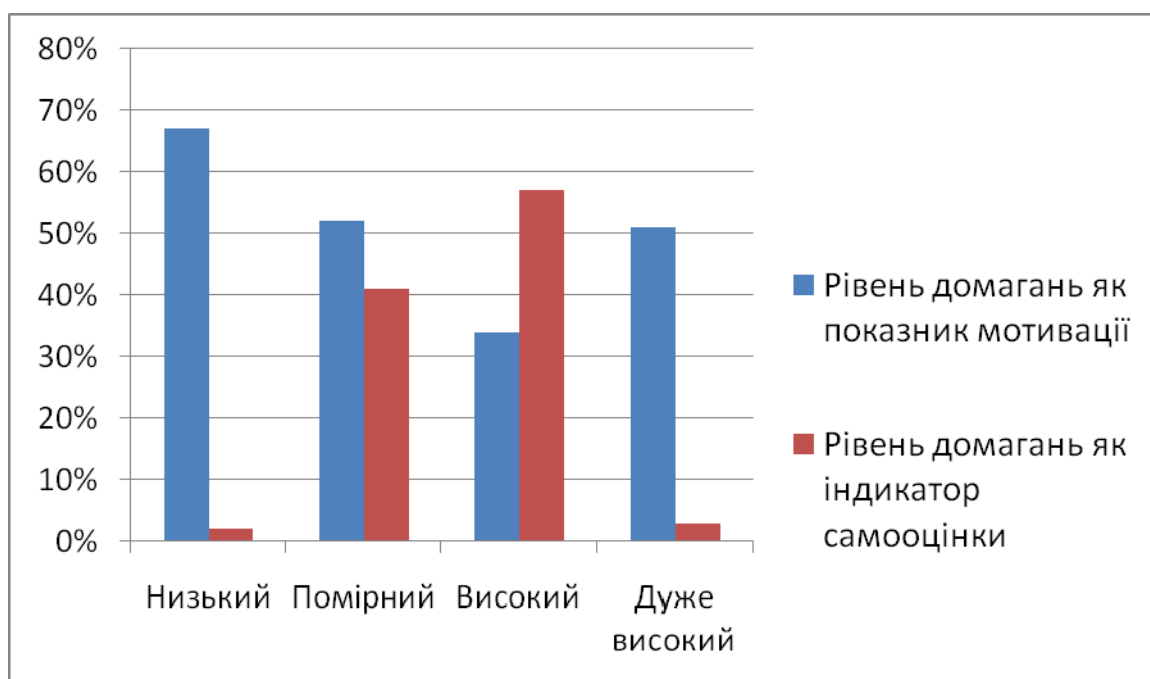
Прояв рівня домагань в межах норми як індикатора самооцінки виявлений у 67% респондентів; як показника мотивації, пов'язаної з досягненням у 52%. Студентам з рівнем домагань в межах норми характерна поста-

Рис. 1. Кластери показників типів мовленнєвої діяльності студентів, показники трьох типів білінгвізму: за вертикаллю – рівень, горизонталлю – діяльність (читання російською, читання українською, письмо російською, письмо українською, слухання російською, слухання українською, говоріння російською, говоріння українською)

Рис. 2. Ступінь виразності кожної з поліструктурних груп ціннісних орієнтацій особистості за С.С. Бубновим

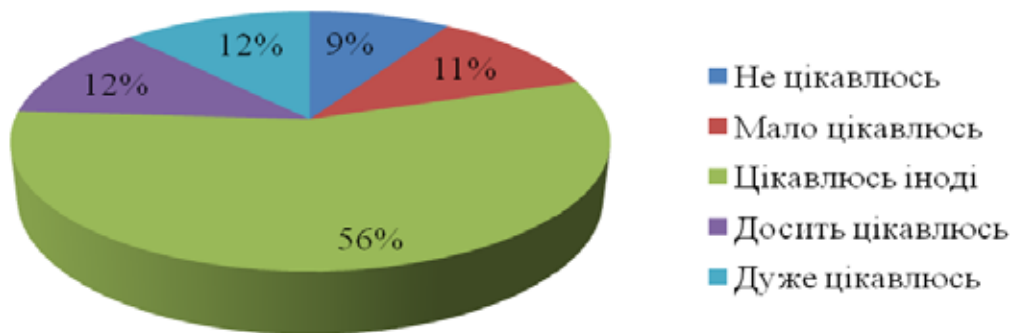

Рис. 3. Діагностичні показники прояву рівня домагань студентів як показника мотивації, пов'язаної з досягненням за методикою «Моторна проба Шварцландера»

новка адекватних можливостям цілей, більш висока продуктивність, прагнення до кращого. Відхилення від норми у рівня домагань (34% як індикатор самооцінки; 51% як показник мотивації, пов'язаної з досягненням), тобто прояви рівня домагань як індикатора самооцінки та показника мотивації, пов'язаної з досягненням, суттєво різняться.

Наступним етапом нашого дослідження було опитування студентів щодо їхньої участі у політичному житті країни, з використанням авторської анкети. Анкета, що налічувала 10 запитань закритого типу, повністю представлена в додатку. На перше питання «Наскільки Ви цікавитесь політикою та політичним життям в країні?» респонденти відповіли таким чином (рис. 4).

Наскільки Ви цікавитесь політикою та політичним життям в країні?

Рис. 4. Результати розподілу відповідей по шкалі цікавості студентами політикою та політичним життям

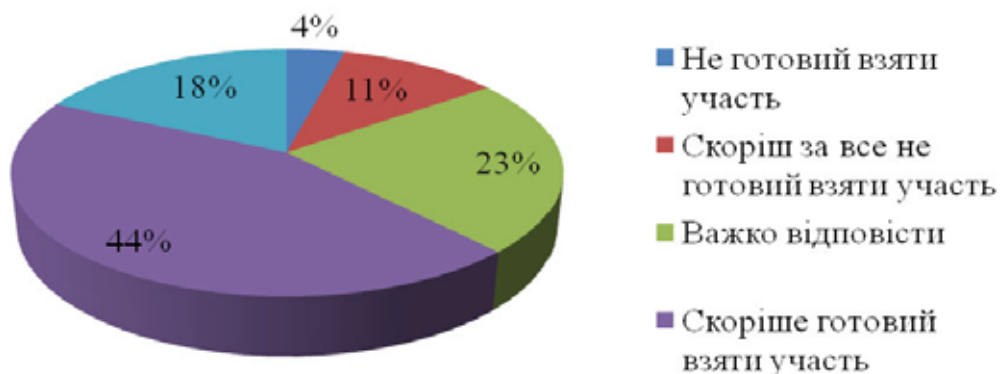
Також отримали розподіл відповідей респондентів на запитання: «Чи є Ви членом якої-небудь політичної партії?»: 7% – так, 93% – ні. На запитання: «Чи є в Україні така політична партія (блок), яка близька Вам за ідеологічними та програмними цілями, та яку Ви можете назвати близькою для Вас?» отримано 78% – ні, 22% – так. Також отримали, що 14% опитаних студентів нашого університету є членами волонтерських чи добровольчих

об'єднань і цей показник був досить великим на час проведення дослідження (довоєнний час).

Виходячи з результатів проходження опитувальника можна зробити проміжний висновок, що студентська молодь, яка була опитана, готова відстоювати власні інтереси та бути політично активною.

Також ми запитали у респондентів чи брали вони участь у останніх Президентських виборах, виборах до Верховної Ради та виборах до

Якби уряд України ухвалив рішення, яке утискує Ваші законні права та інтереси, чи готові Ви взяти участь у певних діях, спрямованих проти цього рішення?

Рис. 5. Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Якби уряд України ухвалив рішення, яке утискує Ваші законні права та інтереси, чи готові Ви взяти участь у певних діях, спрямованих проти цього рішення?», що характеризує потенціальні протестні настрої

органів місцевого самоврядування. Загалом у виборах брали участь 86% опитаних, серед них найбільша кількість осіб, що брали участь у президентських виборах, найменше (16%) участь у виборах до органів місцевого самоврядування.

За результатами кореляційного аналізу виявлено, що найбільш тісну кореляцію мають повні білінгви з домінуючу ціннісну орієнтацію «високий соціальний статус» ($r = +0,76$, $p < 0,05$) та «повага оточуючих» ($r = +0,75$, $p < 0,05$). Неповні білінгви мають домінуючі ціннісні орієнтації «матеріальний добробут» ($r = +0,73$, $p < 0,05$) та «здоров'я та родина» ($r = +0,64$, $p < 0,05$). За результатами кореляційного аналізу виявлено зв'язок показників прояву рівня домагань за методикою «Моторна проба Шварцландера» та рівнем політичної активності за опитувальником «Участь студентської молоді в політичному житті країни». Тільки студенти повні білінгви з рівнем домагань в межах норми мали достовірний тісний зв'язок з високим рівнем політичної активності ($r = +0,71$, $p < 0,05$). Інші зв'язки були недостовірні.

Достовірно статистичного зв'язку між проявами рівня домагань як індикатора самооцінки та рівнем політичної активності у кожній групі теж виявлено не було.

Висновки. Отже, за даними рівня політичної активності у співвідношенні з видом мовленнєвої діяльності ми отримали високі показники серед студентів білінгвів з повним білінгвізмом, що може свідчити, по-перше, про позитивний вплив двомовності на соціальну залученість та, зокрема, її когнітивні процеси, по-друге, про те, що досконалі студенти-білінгви успішніше можуть впоратися з іншим різновидом (мовленнєвої, соціальної, професійної) діяльності, бо вони використовують дві найпоширеніші знакові системи. Це співвідноситься з даними Н. Бурейко, яка експериментально знайшла зв'язок типу білінгвізму з рівнем соціального інтелекту: «Так, середні показники у збалансованих білінгвів свідчать за рівень, вищий за середній,

у той час, коли у групах з домінуючою мовою показники відображають середній та нижче середнього рівні» [1, с. 115].

Тобто, досконалі («збалансовані» за Н. Бурейко) білінгви мають як високий рівень соціального інтелекту, так і більш високий рівень політичної активності в порівнянні з іншими типами білінгвів – з домінуванням української чи російської мов. Тому і державна молодіжна політика в Україні має включити одним з пріоритетних напрямків залучення полілінгвальної молоді (включно з українсько-англійським, українсько-польським, та інших видів білінгвізму) до політичного життя на всіх рівнях, – як державних органів, так і широкого загалу громадськості. Це може забезпечити більш ефективне політичне, соціальне, культурне та економічне відтворення України, прискорить розвиток держави та громадянського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бурейко Н. О. Особливості розвитку соціального інтелекту у студентів-білінгвів. *Психологія і особистість*. 2016. № 1(9). С. 109–118.
2. Безклетний С. Політична участь молоді та студентів як предмет політологічного аналізу. *ВІСНИК НТУУ-КПІ. Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2007. Вип. 3. С. 7–12.
3. Головенько В. Український молодіжний рух в ХХ ст.: історико-політологічний аналіз основних періодів. Київ: Наукова думка, 2007. 111 с.
4. Каретна О. О. Політична активність молоді як умова соціально – політичних трансформацій в Україні. *Актуальні проблеми політики*: зб. наук. пр. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія». 2017. Вип. 44. С.254–265.
5. Кияшко Л. О. Психологічні проблеми політичної активності сучасної української молоді. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*: зб. наук. праць Інституту соціальної та політичної АПН України. К., 2009. Вип. 23(26). С. 252–261.
6. Стегній О. Г. Типи політичної культури регіональних спільнот України. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. 2008. Вип. 2. С. 32–57.